

Rumeli

RUMELİ İSLÂM ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

مجلة روم اهل للبحوث الإسلامية | Rumeli Journal of Islamic Studies

ISSN :2564 -7903 Yıl/Year :3 - İlkbahar/Spring 2020 - Sayı / Issue :5

TRAKYA
ÜNİVERSİTELER BİRLİĞİ
İLAHİYAT FAKÜLTELERİ

RUMELİ

İslâm Araştırmaları Dergisi

مجلة روم ايلي للبحوث الإسلامية / Journal of Islamic Studies

Yıl / Year: 3 – İlkbahar / Spring 2020 – Sayı / Issue: 5

ISSN: 2564-7903

Dergimizin Tarandığı Veritabanı ve İndeksler:

Kitap Değerlendirmesi / Book Review

HADİS VE SİYASET

Yazar: Abdullah Taha İmamoğlu (İstanbul: Beka Yayıncılık, 2015), 496 s.

Seyfetullah Gündüz*

Geliş Tarihi : 13 Mart 2020

Kabul Tarihi : 08 Nisan 2020

Bu yazıda Abdullah Taha İmamoğlu'nun *Hadis ve Siyaset* adlı eseri değerlendirilecektir. Kitap, İmamoğlu'nun "Hadis Edebiyatında Kitabu'l-İmâre'ler ve Sahih-i Müslim Örneği" adlı doktora tezinin gözden geçirilerek kısaltılması suretiyle yeniden hazırlanmış halidir. Eser, giriş, dört bölüm, sonuç, kaynakça ve indeksten oluşmaktadır. Hadis külliyyatındaki "İmare/Yönetim" bahislerinin tespiti ve siyasi olayların hadislerle sirayet edip etmediğinin bazı örnekler üzerinden incelenmesi bu eserin ana konusunu teşkil etmektedir.

Eserin giriş bölümünde imâreyle ilgili kavramsal çerçeve çizilmiştir. Bu bağlamda hadis kaynaklarında imâre kavramı ve bu kavramın tamamlayıcı bir unsuru olarak düşünölen ve hadislerde yöneticiler için kullanılan emir, halife, âmil, imam, râî, arîf, vali, hâkim, kadı, sultan, melik ve vezir kavramlarının sözlük ve ıstılahi anlamları verilmiştir.

Eserin birinci bölümünde ise Hadis Edebiyatında Kitabu'l-İmare'ler ele alınmıştır. Hadis eserlerinde imâreyle bağlantılı bölümler ve kitaplar incelenmiş; kitap adları, bab başlıkları ve hadis sayısı tespit edilmiş ve ilgili yerlerde tablolarla desteklenmiştir. İmamoğlu'na göre "Kitabu'l-İmare" bahsini *Kütüb-i Sitte* müellifleri içerisinde ilk kez ele alan müellif Müslim b. el-Haccac (ö. 261/874)'tır. Onun *el-Camiu's-Sahih*'i "kitab" adını taşıyan elli dört bölümden oluşmaktadır. Bu bölümlerden birisi de kitapta *Concordance* sistemine göre otuz üçüncü sırada yer alan ve yüz seksen beş rivayetten müteşekkil "Kitabu'l-İmare"dir. (s. 54) Bu münasebetle İmamoğlu, eserinin merkezine Müslim'in *el-Camii*'indeki Kitabu'l-İmare'yi almış ve diğer hadis eserlerindeki imâreyle bağlantılı rivayetleri de zikretmiştir. Ayrıca İmamoğlu, "Kitabu'l-İmare" adıyla müstakil olarak kaleme alınan yalnızca iki eserin var olduğunu ve bunların da Müslim'den sonra te'lif edildiğini tespit etmiştir. Bu iki eserin müellifleri; Ahmed b. Süleyman ez-Zübeyrî (ö.317/929) ve Taberanî (ö.360/971) dir. (s. 57)

İmamoğlu, Müslim'den önce eserlerini oluşturan musanniflerden Ma'mer b. Raşid (ö. 153/770), Aburrezzak b. Hemmâm (ö. 211/827) ve İbn Ebî Şeybe'nin (ö. 235/849) eserlerinde imâre muhtevalı bahis ve bölümlere yer verdiklerini tespit etmiş (s. 58) ve bir tablo (s. 60) ile Ma'mer b. Raşid ve İbn Ebî Şeybe'nin eserlerinde hangi bab adıyla ve kaç hadis rivayet edildiğini göstermiştir. Ayrıca Abdurrezzak ve İbn Ebî Şeybe'nin eserlerinde kitap adı ile hadis ve bab sayısını gösteren bir de tablo oluşturmuştur. (s. 63)

Kütüb-i Sitte müellifleri arasında eserlerinde "Kitabu'l İmare" adıyla ilk bölüm oluşturan Müslim'dir. Müslim, *el-Camii*'indeki "Kitabu'l-İmare" bölümünde 56 bapta 185 hadis rivayet etmiştir. Ebu Davûd (ö.275/888) ise eserinde üç ayrı başlığı birleştirerek

*Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Temel İslam Bilimleri Bölümü Yüksek Lisans Öğrencisi, seyfullahgunduz@hotmail.com, Orcid ID: 0000-0001-8529-1254.

İntihal: Bu makale "iThenticate" intihal tarama programında taranmış ve intihal içermediği tespit edilmiştir.

Plagiarism: This article has been scanned by iThenticate. No plagiarism detected.

Atıf / Citation: Gündüz, Seyfetullah. "Hadis Ve Siyaset". *Rumeli İslam Araştırmaları Dergisi* / 5 (Nisan 2020): 167-170

“Kitabu’l-Harac ve’l-İmare ve’l-Fey” isimli bir bölüm başlığı altında 41 babta 160 hadis rivayet etmiştir. Bu bölümdeki 41 babın 13’ü imâre hadislerine ayrılarak imâre ile ilgili toplamda 23 rivayete yer verilmiştir. Ayrıca bu verileri gösteren bir tablo da oluşturulmuştur. (s.67)

İmamoğlu ilk dönemden günümüze kadar Hadis edebiyatında yazılmış olan Kitabu’l-İmare muhtevalı risaleleri ve müelliflerini de tespit etmiştir. (s. 68) Ayrıca hadis eserlerinde imâreyle ilgili rivayetlerin geçtiği bölüm başlıklarını tek tek tespit etmiştir. Örneğin; Buhari’nin (ö. 256/869) *el-Camii*’inde “el-Cihad ve’s-Siyer”, Tirmizi’nin (ö. 279/892) *es-Sahih*’inde “el-Ahkâm”, İmam Malik’in (ö. 179/795) *el-Muvatta*’ında “el-Cihad” ve “el-Biat” başlıkları bunlardan bazılarıdır. Ayrıca bu bölümler “Ahkâm Bölümleri” (s.73), “Cihad Bölümleri” (s.78), “Siyer Bölümleri” (s.84), “İmame Bölümü” (s.86), “Biat Bölümleri” (s.88), “Tahrimü’ddem Bölümü” (s.92), “Kaza Bölümleri” (s.92), “Sulh Bölümü” (s.97), “Fiten Bölümleri” (s.98) şeklinde ayrı ayrı başlıklar altında incelenerek te’lif edilen hadis eserlerindeki bab ve hadis sayıları da tespit edilmiştir.

Eserin ikinci bölümünde ise İmamoğlu, Ma’mer b. Raşid’in *Kitabu’l-Camii*, (s. 106) İbn Ebî Şeybe’nin *el-Musannef*’i (s. 119), Müslim’in *el-Camii’s-Sahih*’i (s. 151) ve Ebu Davûd’un *es-Sünen*’indeki (s. 197) imâre muhtevalı bölümleri incelemiş, ravilerin isimleri ve kaç adet hadis rivayet ettiklerini ve ayrıca bu rivayetlerin merfu olanları ile olmayanlarını ayrı ayrı tespit etmiştir. Bu bölümlerdeki bab başlıklarını da ayrı ayrı vererek bu bab başlıkları altındaki rivayetlerin içeriği hakkında da bilgi vermiştir.

Eserin üçüncü bölümünde ise İmamoğlu, Müslim b. el-Haccac’ın hayatını ve ilmi şahsiyetini kronolojik verileri dikkate alarak anlatmış ve Müslim’in hayatı ve siyasi kronolojiyi gösteren bir de tablo oluşturmuştur. (s.227) Daha sonra İmamoğlu, Müslim’in *el-Camii’s-Sahih* ve hadis edebiyatı açısından önemini kısaca anlatmış,(s.228) Müslim’in kendisinden nakilde bulunduğu hocaları ve rivayet sayılarını gösteren bir de tablo oluşturmuştur.(s.232) İmamoğlu ayrıca, Müslim’in *el-Camii’s-Sahih*’indeki tahrir metodunu ele alarak *el-Camii’s-Sahih*’i önceki kaynaklardan Ma’mer b. Raşid (ö.153/770), Abrürrezzak (ö.211/826-7) ve İbn Ebu Şeybe’nin (ö.235/849) eserleriyle mukayese etmiştir. İmamoğlu bu mukayese işlemini de zikredilen her eser için ayrı başlıklar altında imâre ile ilgili olan rivayetlerin Arapça sened ve metinlerini vererek sened ve metin mukayesesi yapmıştır.(s.238-335) Daha sonra İmamoğlu, “İmare Rivayetleri Bağlamında Müslim’in Sonraki Kaynaklarla Mukayesesi” başlığı altında Müslim’in (ö. 261/875) “İmare/Emirlik” bölümüyle Ebu Davud’un (ö.275/889) “İmare, Harac ve Fey” bölümünü karşılaştırmıştır. İmamoğlu, Müslim’in hayatını anlatmak, *el-Camii’s-Sahih*’in “İmare” bölümüne ait rivayetleri zikredilen eserlerdeki ilgili bölümlerle mukayese etmek suretiyle rivayetlerdeki değişikliklerin siyasi atmosferden etkilenip etkilenmediğini incelemiştir.

İmamoğlu, imâre rivayetleriyle ilgili Müslim’in *el-Camii’s-Sahih*’indeki ilgili bölümünde Ma’mer b. Raşid’ten yedi (7) rivayetin bulunduğunu tespit etmiş ve bu rivayetleri Ma’mer’in *el-Camii*’indeki rivayetlerle karşılaştırıp sened ve metin mukayesesi yapmıştır. İmare bölümünde Müslim’in Ma’mer’den tahrir ettiği rivayetlerle ilgili verilerin bulunduğu bir de tablo bulunmaktadır. (s. 238) Bu rivayetlerin Arapça sened ve metinlerini yazarak farklılıkların altını çizmiş ve senedteki farklı rivayet sigalarını belirtmiştir. Netice itibariyle yapılan tespitlerde Müslim’in *es-Sahih*’inde geçen yedi rivayetten ikisi Ma’mer’in *el-Camii*’inde tespit edilememiş fakat geriye kalan beş rivayette Müslim ile Ma’mer’in rivayetleri arasında lafız ve mana bakımından büyük bir uyum sağladığını tespit edilmiştir. (s. 251)

Müslim'in *el-Camii*'indeki imâre bölümünde Abdurrezzak'tan nakledilen on (10) hadis tespit edilmiştir. Bu rivayetlerin beşi (5) Abdurrezzak'ın *el-Musannef* adlı eserinde de kaydedilmiş fakat diğer beşi (5) ise tespit edilememiştir. (s. 252) İmare bölümünde Müslim'in Abdurrezzak'tan tahrir ettiği rivayetlerle ilgili verilerin olduğu tablo da bulunmaktadır. (s. 253) İmamoğlu, bu on rivayetin Arapça sened ve metinlerini yazarak farklılıkların altını çizmiş, Abdurrezzak'ın *el-Musannef* inde tespit edilmeyen rivayetleri de belirtmiştir. Sonuç itibariyle Müslim ile Abdurrezzak'ın rivayetleri arasında anlam değişikliğine sebep olacak derecede ravi tasarrufu yahut birtakım lafzi değişikliklerin olmadığı tespit edilmiştir. (s. 259)

Müslim'in *el-Camii*'indeki "imâre" bölümünde İbn Ebî Şeybe'den nakledilen kırk sekiz (48) rivayet tespit edilmiştir. Bu rivayetlerin otuz biri (31) İbn Ebî Şeybe'nin *el-Musannef* adlı eserinde de kaydedilmiş fakat bunlardan on yedi (17) rivayet tespit edilememiştir. (s. 259) İmamoğlu, imâre bölümünde Müslim'in İbn Ebî Şeybe'den tahrir ettiği rivayetlerle ilgili verilerin bulunduğu bir de tablo vermiştir. (s. 260) Yine aynı şekilde İmamoğlu bu kırk sekiz (48) rivayetin Arapça sened ve metinlerini yazmış, İbn Ebî Şeybe'nin *el-Musannef* inde tespit edilemeyen rivayetleri belirtmiştir. Rivayetler arasındaki farklılıkların altını çizmiş ve bu farklılıkların neler olduğunu belirtmiştir. (s. 334) İmamoğlu, imâre rivayetlerinin Müslim'den sonraki kaynaklarla mukayesesini de yapmıştır. Bu bölümde Müslim'in "İmare/Emirlik" bölümüyle Ebu Davud'un "İmare, Harac ve Fey" bölümünün mukayesesi yapılmıştır. İlk olarak *el-Camii's-Sahih* ve *es-Sünen*'deki ortak sahabe ravileri gösteren bir tablo hazırlanmıştır. Daha sonra *el-Camii's-Sahih*'in "İmare" bölümündeki yöneticiler (s. 340), yönetilenler (s. 341) ve cihadla ilgili rivayetlerin (s. 341) niceliksel analizini yapmış ve bu analizin verilerini de bir tablo ile göstermiştir. Daha sonra Ebu Davud'un *es-Sünen*'indeki "Harac, İmare ve Fey" bölümündeki rivayetlerin (s. 343) ve yine aynı bölümdeki imâre rivayetlerinin (s. 344) niceliksel muhteva analizini yaparak verileri tablolarla gösterip mukayesesini yapmıştır.

İmamoğlu, eserinin dördüncü bölümünde ise hadis ve siyaset ilişkisine dair üç örnek vermiştir. Bu örneklerle siyasetin hadis rivayetlerini etkileyip etkilemediğini tespit etmeye çalışmıştır. Birinci örnek; On iki halifenin/emirin çıkacağına dair rivayettir. (s. 354) İmamoğlu, eserinin merkezine Müslim'in *el-Camii*'nin İmare bölümünü aldığı için bu örnekte de Müslim'de geçen ve Cabir b. Semure (ö. 66/685) tarihiyle rivayet edilen hadislerin özetini almıştır. Diğer hadis kaynaklarında bu rivayetın başka sahabiler kanalıyla geldiğini de tespit etmiştir. Daha sonra diğer hadis kaynaklarında hangi bölüm ve bablarda geçtiğini de ayrı ayrı tespit ederek zikretmiştir. İmamoğlu ayrıca, rivayetın muhtevasını da ele almıştır. Rivayetlerde geçen "on iki" rakamının, lafız farklılıklarını tespit etmiş ve "emir", "halife", "rical, kayyım ve nükeba" gibi kavramların üzerinde durarak "on iki" rakamının hangi eserlerde nasıl şerh edildiğine, belirtilen kavramların hangi raviler tarafından ne zaman kullanıldığına ve nasıl anlaşıldığı üzerinde uzunca bir değerlendirmede bulunmuştur. Netice itibariyle bu rivayetın kesin sahih ya da siyasi ve sosyal şartların gereği olarak uydurulduğunu söylemek mümkün görünmese de lafızların arasına bazı kelimelerin kasıtlı olarak dâhil edilebileceğini ve bu şekilde metni amacından saptırabileceğini göz önünde bulundurmak gerektiğini zikretmiştir. (s. 373) On iki halife/emirin çıkacağına dair hadisi rivayet eden sahabe ravileri; Abdullah b. Mes'ud (ö. 32/652-653), Abdullah b. Amr (ö. 65/684-685), Cabir b. Semure (ö. 66/685), Abdullah b. Ömer (ö. 73/692), Ebu Cuhayfe (ö. 74/693)'nin ve mezkûr hadisin ravileri olan bu sahabe tariklerinin ravilerinin hayatlarını kısaca yazmıştır. Ayrıca zikredilen sahabe isnad gruplarının hadis kaynaklarındaki şemasını da çizmiştir.

İkinci örnek; “Ümmetimden Hakk’a yardım eden bir taife daima olacaktır” hadisi hakkındadır. İmamoglu, Müslim’in *el-Camiu’s-Sahih*’inin imâre bölümündeki bu rivayetin özetini vererek diğler hadis kaynaklarında geöen bölüm ve bablarını da tespit etmiştir. Hadisin muhtevasına geömeden önce “Hakk’a yardım eden taifenin Şamlılar olduğu” rivayetini de ele almıştır. Muhteva değerlendirmesinde özetle şöyle denilmektedir; birincisi, bu hadisi on dört sahabe rivayet etmiştir. Hakk’a yardım eden taifenin Şamlılar olduğuna dair rivayetin sadece Muaviye’den geldiği ve diğler sahabilerin rivayetlerinde bu şekilde olmadığıdır. İkincisi, bu taifeyi belli bir ırka veya şehir halkına hasreden yorumlar ile bu taifenin bir yer ve zamanla kayıtlı olmaması gerektiğini ve evrensel bir bakış açısıyla bütün müminlerin her kesimine hitap ettiğine dair yorumları zikretmiştir. Üçüncüsü ise; hadisi rivayet eden sahabilerden Muaviye’ye destek verenler, Hz. Ali’ye destek verenler ve tarafsız olanlarla ilgili yansımalarını zikretmiştir. İmamoglu, mezkûr hadisin sahabe ravileri olan Seleme b. Nüfeyl, Hz. Ömer, Muğire b. Şu’be, İmran b. Husayn, Sevban b. Bücdüd, Sa’d b. Ebu Vakkas, Mürre el-Behzi, Ebu Hureyre, Muaviye b. Ebu Süfyan, Abdullah b. Amr b. el-As, Cabir b. Semure, Cabir b. Abdullah, Kurre ve Ebu Ümame el-Bahili’nin hayatlarını kısaca anlattıktan sonra bu sahabilerin siyasi duruş ve şehir olarak ikamet ettikleri yerlerin dağılımını gösteren bir tablo çizmiştir. Daha sonra mezkûr hadisin sahabe ravilerinin hadis kaynaklarındaki tariklerinin isnad gruplarının şemasını çizmiştir. Ayrıca Hakk’a yardım eden taifenin Şam halkı olduğuna dair tariklerin ravilerini tespit etmiş ve bu ravilerin de kısaca hayatlarını yazmıştır.

Üçüncü örnek; Muaviye’nin hilafetiyle ilgili hadis hakkındadır. İbn Ebî Şeybe’nin *el-Musannef*’inde, Ahmed b. Hanbel’in *Müsned*’inde, İbn Ebî Asım’ın *el-Ahad ve ’l-mesani*’sinde, Taberani’nin *el-Mu’cemü’l-’evsat* ve *el-Mu’cemü’l-kebir*’inde, Ebu Ya’la’nın *Müsned*’inde sahabeden yalnızca Muaviye b. Ebu Süfyan tarihiyle nakledilmiş (s. 442) olan hadis metni şöyledir. ‘Hz. Peygamber bana “-Ey Muaviye! Eğer hükümrân olursan iyi davran” diye buyurduğu andan beri hilafeti arzulamaya devam ettim.’ (s. 441) Bu rivayetle Muaviye, kendi hilafetini meşru gördüğünü göstermektedir. İmamoglu, öncelikle bu rivayetin iki ana isnadının olduğunu tespit etmiş ve bu isnaddaki ravilerle ilgili hadis ulemasının görüşlerini belirttikten sonra netice olarak bu isnadların bir tarikten sahih diğler tarikten ise zayıf olduğu görüşüne varmaktadır. Metin muhtevası açısından ise Muaviye’nin kendi hilafetini meşru gördüğünü ve bunu da Hz. Peygamber’e izafe ederek izah ettiğini açıklamaktadır. (s. 444) Ayrıca mezkur hadisin ravilerinin hayatlarını da kısaca yazmıştır.

Sonuç olarak İmamoglu, *Kütüb-i sitte* müellifleri içerisinde eserinde müstakil olarak imâre bölümüne yer veren tek musannifin Müslim b. el-Haccac olduğunu tespit etmiş ve eserinin merkezine Müslim’in İmâre rivayetlerini almıştır. Çalışmasının devamında diğler hadis kaynaklarında geöen imâre bahislerinin bölüm ve babları ile rivayet ve ravi sayılarını tespit etmiştir. İmâre kavramı ile ilgili kavramları tespit ederek açıklamalarda bulunmuştur. Daha sonra Müslim’den önce te’lif edilmiş hadis kaynaklarındaki imâre rivayetleri ile Müslim’in imâre bölümündeki rivayetleri karşılaştırmıştır. *Kütüb-i sitte* müelliflerinden Ebu Davûd’un üç konuyu birleştirecek içerisinde imâre bölümü de olan rivayetleri Müslim’in imâre bölümüyle mukayese etmiştir. Ayrıca Müslim’in hayatını kronolojik olarak anlatarak dönemindeki siyasi olaylardan rivayetlerin etkilenip etkilenmediğini de tespit etmeye çalışmıştır. Son bölümde de imâreyle ilgili üç örnek verip isnad ve metin tahlillerini yaparak çalışmasını tamamlamıştır.